Panorama's

omgevingsvisie overijssel

De vier panorama's van Overijssel

Er gebeurt veel in Overijssel. We staan voor drie grote uitdagingen:
1. Klimaatadaptatie, mitigatie & nieuwe energie,
2. Perspectief voor de landbouw & ontwikkeling van natuur
3. Verstedelijking & mobiliteit.

Deze komen voort uit de grote transities als energietransitie, klimaatadaptatie en circulaire economie, afspraken met Europa en het Rijk en uit het coalitieakkoord van de provincie. Dit vraagt om een nieuwe Omgevingsvisie die eind 2022 de huidige Omgevingsvisie Overijssel zal vervangen.

Keuzes maken
Om de uitdagingen waar we voor staan het hoofd te kunnen bieden, worden scherpe keuzes van ons gevraagd. Keuzes waarmee we het verschil durven maken en die passen bij een gebiedsgerichter beleid. We hebben in Overijssel beperkte ruimte en kunnen niet alles overal. Het onlangs verschenen klimaatrapport van het IPCC laat nog maar eens zien dat we het maken van keuzes niet langer uit kunnen stellen.

Vier perspectieven
Om keuzes te kunnen maken, zijn vier perspectieven voor Overijssel geschetst: Geconcentreerd Overijssel, Ontspannen Overijssel, Eigenwijs Overijssel en Zelfbewust Overijssel. Het werken met perspectieven is een manier om te kijken naar hoe je om kan gaan met de genoemde grote uitdagingen en onderliggende opgaven. De perspectieven zijn opgesteld vanuit een samenhangend pakket van beleidsopties. Hiermee verkennen we de uiteindelijke richting voor de nieuwe Omgevingsvisie.
Elk perspectief biedt een andere blik op de toekomst van de fysieke leefomgeving, afhankelijk van de keuzes die je maakt. De perspectieven zijn gebouwd op basis van een aantal hoofdkeuzes die met elkaar samenhangen. Door verschillende combinaties van deze keuzes zijn we gekomen tot vier perspectieven die verbeeld zijn in vier panorama's.

De hoofdkeuzes:
1. Natuur vs. Techniek
2. Regisseren & systeemoplossing vs. Faciliteren & deeloplossing
3. Concentreren & inbreiden vs. Spreiden & uitbreiden
4. Scheiden vs. Verweven

Natuur versus techniek
De samenhangende inrichtingsprincipes voor de nieuwe Omgevingsvisie kunnen geënt worden op de bestaande omstandigheden van het natuurlijk systeem of op de maakbare omgeving van een technisch systeem.
Bij het natuurlijk systeem zijn de omstandigheden leidend. Ondergrond en water, maar ook het huidige (spoor)wegennet zijn leidend voor wat waar kan. Het natuurlijk systeem is de basis en 'functie volgt systeem'. Deze aanpak zal soms verder moeten gaan met oplossingen die gericht zijn op herstel en versterking van het 'onderliggende' natuurlijke systeem.
Bij het technisch systeem is alles maakbaar. Ondergrond, water en (spoor)wegennet kunnen aangepast worden aan functies en wensen, 'systeem wordt aangepast aan functie'. De omstandigheden kunnen aangepast worden.

Regisseren van een systeemoplossing of faciliteren van deeloplossingen
De overheid kan een faciliterende of regisserende rol innemen. In een regisserende rol dragen alle initiatieven en projecten bij aan het grotere systeem. De provincie neemt een actieve rol en zorgt dat er op de juiste plek aan oplossingen gewerkt wordt en slimme combinaties gemaakt worden. Door meer sturing heb je ook meer zekerheid over het behalen van je doelen. Je gaat

in deze rol uit van een systeemoplossing. Oplossingen versterken elkaar en vormen samen een systeem. Je weet waar je heen wilt en hoe je daar kunt komen.

In een faciliterende rol worden initiatieven en projecten van onderop ondersteund. Deze gebeuren op plekken vanuit de kracht van de samenleving en maken gebruik van de kansen en ideeën van individuen of organisaties. Hierbij worden deeloplossingen aangereikt die delen van de opgaven aanpakken. Het behalen van de doelen is afhankelijk van het geheel aan initiatieven vanuit de samenleving. Planning en uitkomst liggen vooraf niet vast.

Concentreren en inbreiden – spreiden en uitbreiden
De hoofdkeuze concentratie of spreiding gaat over de mate waarin een functie op één plek plaatsvindt. Als we dit vertalen naar stedelijke ontwikkeling hebben we het vaak over inbreiding (verdichting binnen de stad) of uitbreiding (groei aan de stad).

Scheiden – verweven
Tot slot hebben we de hoofdkeuze scheiden of verweven. Bij scheiden zijn functies naast elkaar. Bij verweven is er sprake van functiemenging, ofwel meervoudig ruimtegebruik.

Geconcentreerd Overijssel
De wereld is de afgelopen decennia sterk geglobaliseerd. In deze globale economie zijn de drie stedelijke regio's de hoofdrolspelers in Overijssel. De harde doelen van de overheid worden technologisch efficiënt behaald, met maakbaarheid als handelingsprincipe. Er is een duidelijk verschil ontstaan tussen het stedelijk en landelijk gebied.
In Geconcentreerd Overijssel ordent en stuurt de overheid actief, het perspectief past in het technisch systeem. Alles is maakbaar. De omstandigheden van bodem, water en mobiliteit kunnen aangepast worden aan functies en wensen. De provincie heeft een regisserende rol en draagt zorg voor de samenhangende bijdrage van initiatieven en projecten aan het grotere systeem. Er is ruimte voor maatschappelijk initiatief als dat bijdraagt aan de ambities van de provincie. Door meer sturing heb je ook meer zekerheid over het behalen van je doelen. Door meer sturing is de kans ook groter dat inwoners zich minder betrokken voelen en er minder eigen initiatief ontstaat.

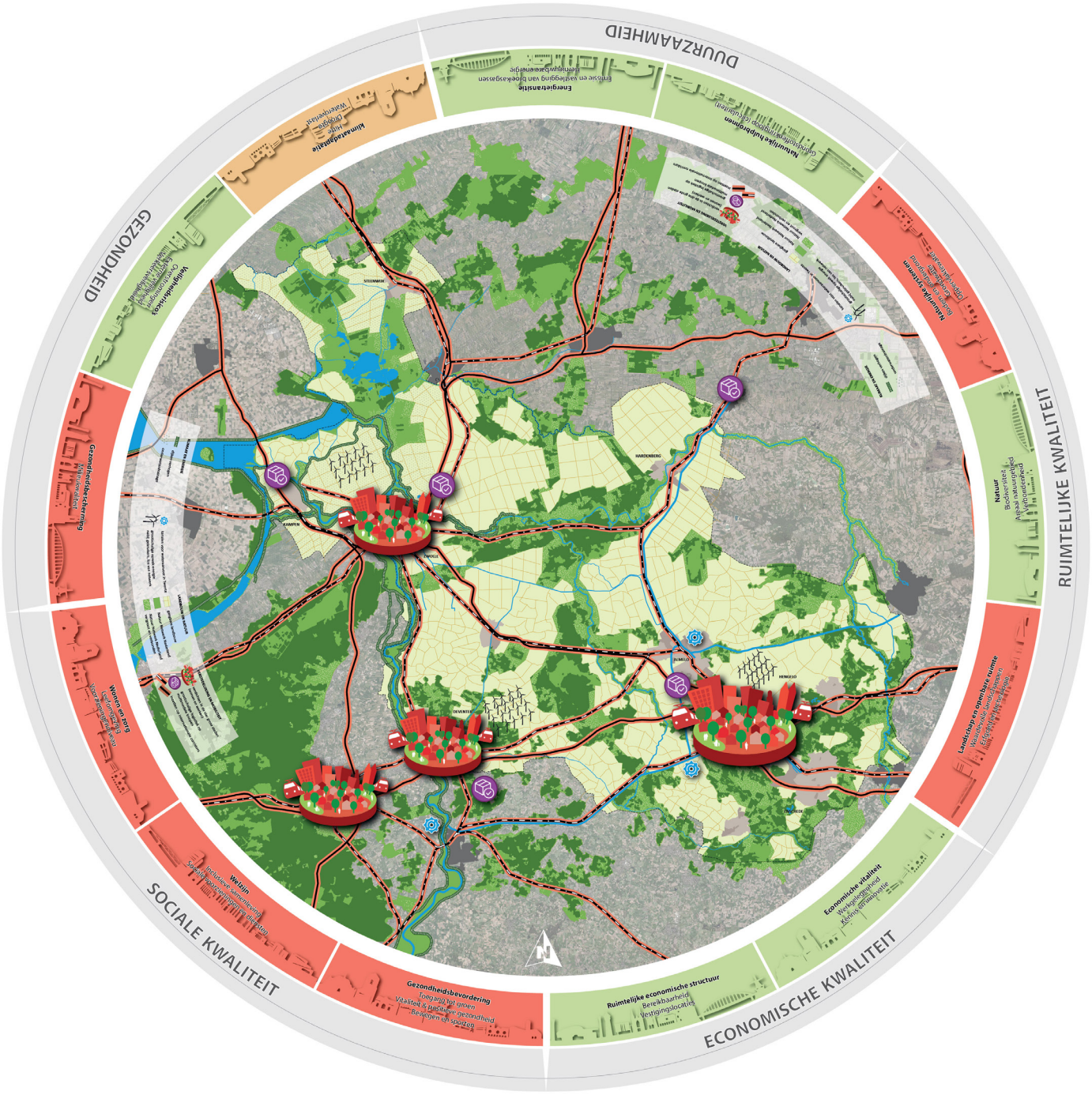
Ruimtelijke uitwerking: concentreren & inbreiden en scheiden
De verstedelijking (wonen en werken) concentreert zich aan de internationale corridors (A1, A28-A37, Rondje Randstad, Zwolle-Munster), dus in Enschede, Hengelo, Zwolle en Deventer. De grootschalige logistiek concentreert zich op multimodale knopen aan deze corridors. Er ontstaan compacte aantrekkelijke steden met stations, (inter)nationaal en regionaal interessante culturele voorzieningen en buitengebied dichtbij. Binnen deze steden worden stations- en campusomgevingen aantrekkelijke brandpunten voor stedelijke inbreiding, de hoogte in. Door de hoogte in te gaan heb je ook minder last van overstromingsrisico's in deze gebieden. Wateroverlast door grote piekbuien nemen we voor lief. Deze multifunctionele gebieden vergroten de agglomeratiekracht. De kleinere kernen raken wat achterop.

Energie opwekken gebeurt nabij gebruikers en op slechtere landbouwgronden. Het netwerk wordt aangepast om de opgewekte energie bij de gebruikers te krijgen. De overheid heeft een regisserende rol hierin.
Natuur en landbouw worden gescheiden. Het Natuurnetwerk Nederland (NNN) wordt verstevigd en robuust verbonden. Er worden bomen geplant voor CO2-vastlegging. Hierbuiten kan grootschalige landbouw overal. Door technische ingrepen worden de omstandigheden aangepast en kan de huidige landbouw doorgezet worden. In Twente worden de kanalen gebruikt als 'watermachine' om de droogte tegen te gaan. Hierdoor kan het huidig landbouwgebruik worden voortgezet. Dit geldt ook voor de Kop van Overijssel. Hier passen we de bodem en het watersysteem aan, onder andere door middel van onderwaterdrainage waardoor bodemdaling en CO2-uitstoot vermindert en landbouw mogelijk blijft. Langs de rivieren verhogen we de dijken om het overstromingsrisico tegen te gaan.

Mogelijke effecten op de leefomgeving
Door het inbreiden van steden ontstaat er meer milieuhinder in de steden. Ook kan het tot negatieve effecten op de gezondheid leiden, bijvoorbeeld door geluid en hitte. Daar staat tegenover dat nieuwe (culturele) voorzieningen in samenhang met elkaar ontwikkeld worden. Meer groen in de directe nabijheid is zo vormgegeven, dat ze een impuls vormen tot gezond bewegen.

Het werken met systeemoplossingen in dit perspectief draagt bij aan verbeteringen in waterveiligheid, droogte, energietransitie, grondstoffen en natuur. Door de hoge mate van concentratie, zoals de hoogproductieve landbouw, is er wel de kans dat natuurlijke systemen zoals bodem en water en het landschap worden aangetast.
Dit perspectief lijkt een positieve impuls te geven aan de economie en bereikbaarheid. Het betekent meer massa voor het openbaar vervoer. De nadruk op wonen in de stad heeft als consequentie wel dat het landelijk gebied vergrijst en het voorzieningenniveau verarmt. De lokale/regionale cultuur en structuren zullen daarmee veranderen, wat van invloed is op de sociale samenhang.

geconcentreerd
overijssel

KLIMAAT EN ENERGIE

- dijken verhogen
- onderwaterdrainage
- kanalen voor wateraanvoer in Twente
- grootschalige opwek energie nabij gebruikers, los van netwerk

LANDBOUW EN NATUUR

- gangbare landbouw
- Natuur Netwerk Nederland
- Natuur Netwerk Nederland vergroot en verbonden

VERSTEDELIJKING EN MOBILITEIT

- verdichten in de vier grote steden (wonen en werken)
- grootschalige logistiek op multimodale knopen
- inzetten op internationale corridors

Ontspannen Overijssel
In Ontspannen Overijssel staat de kracht van de lokale gemeenschap centraal. De cultuur van noaberschap, 'voor en door elkaar', vormt de basis. Mensen ontlenen hun identiteit aan het gebied waar ze wonen, de lokale taal, immaterieel en materieel erfgoed. Lokale netwerken nemen eigen initiatief en voorzien in basisbehoeften als voedsel en energie. Dit gaat gepaard met een groot respect voor natuur dat zich uit in hoe bewoners en bedrijven handelen. 'We doen het met wat de grond ons biedt', is het uitgangspunt. Het perspectief past in het natuurlijk systeem. De omstandigheden zijn leidend. Dus ondergrond, water en (spoor)wegennet zijn leidend voor wat waar kan.
De provincie faciliteert het zelforganiserend en explorerend vermogen van bewoners en bedrijven met als basis het regionale ecosysteem. Hierbij stellen zij wel de brede kaders, maar wordt de uitvoering binnen die kaders gefaciliteerd en wordt ruimte gegeven aan lokaal gedragen oplossingen. Initiatieven en projecten vanuit de kracht van de samenleving worden ondersteund. Partijen weten elkaar te vinden rondom belangrijke regionale uitdagingen zoals wonen en mobiliteit. In Overijssel is het sterk gewortelde en innovatieve bedrijfsleven verder tot ontwikkeling gekomen. Dit vertaalt zich in het elkaar wat gunnen en naar elkaar omzien. Niet alleen tussen burgers, maar ook tussen burger en bedrijfsleven.

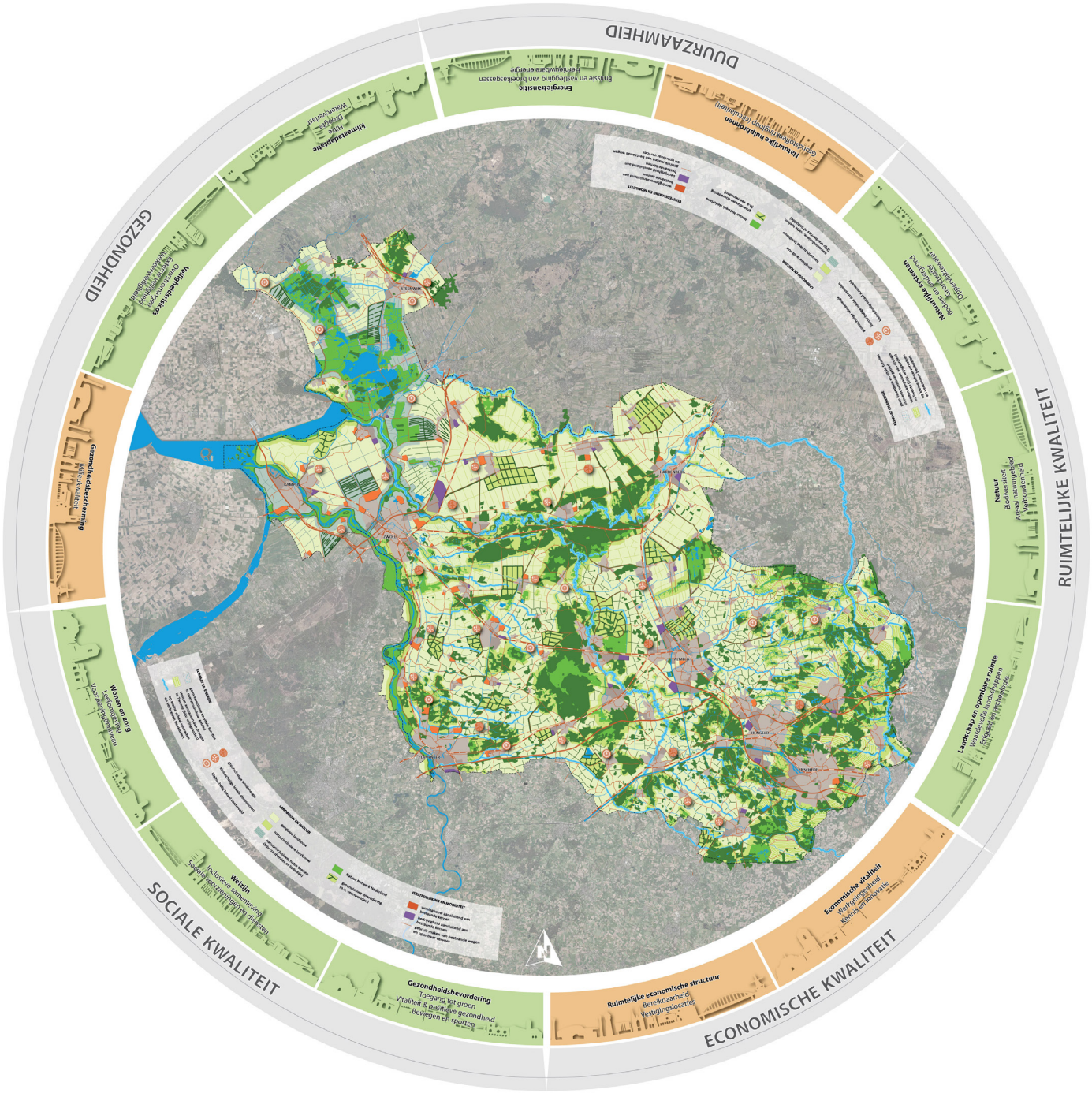
Ruimtelijke uitwerking: spreiden & uitbreiden en verweven
Ontwikkeling ten behoeve van wonen vindt plaats op goed bereikbare plekken die klimaatadaptief zijn, verspreid over Overijssel, maar met name in West Overijssel. Lokale overheden nemen het initiatief voor nieuwe woongebieden en bedrijventerreinen, uitbreidingen die aansluiten aan de bestaande bebouwde gebieden en bestaande infrastructuur. Door geconcentreerde groei van steden en dorpen die goed bereikbaar zijn vanuit de omliggende dorpen, blijft het stedelijk en landelijk gebied in balans. Lokale energiecorporaties nemen het initiatief: energie wordt kleinschalig opgewekt nabij het bestaande netwerk wat kostenbesparend is. De opbrengst wordt deels geïnvesteerd in de exploitatie van maatschappelijke voorzieningen. De openbare ruimte wordt ingericht en benut als ontmoetingsplek en het zijn plekken waar inwoners sporten en wandelen.
Verduurzamen/extensiveren van de landbouw is afhankelijk van individuele ondernemers en de kansen die zij zien. In dit perspectief zien we voornamelijk kleinschalige, lokale bedrijven. Waar de omstandigheden het afdwingen, worden teelten aangepast. Te denken valt aan wijngaarden in Twente door de droogte, en cranberryvelden in de Kop van Overijssel door de hogere grondwaterstand. De overstroombare gebieden langs IJssel en Vecht zijn niet in trek voor vitale of kapitaalsintensieve functies.

De Natuurnetwerk-Nederland-gebieden worden met een kleinschalige groenblauwe dooradering verweven in het landschap, met bufferzones van natuurinclusieve landbouw die de stikstofdepositie beperken, CO2 uitstoot vastleggen en biodiversiteit verhogen. Lokale initiatiefnemers vernatten delen van het veenweidegebied om CO2 uitstoot en bodemdaling tegen te gaan. In Twente meanderen, verondiepen en vergroenen ze op kleine schaal beken om droogte tegen te gaan, CO2 vast te leggen en biodiversiteit te verhogen.

Mogelijke effecten op de leefomgeving
Doordat de ontwikkelingen in dit perspectief gespreid worden, worden ook milieuhinder en gezondheidseffecten gespreid. Ook woonwensen worden door de spreiding bediend. Inwoners hebben daarnaast door de geringe afstand tot groen meer stimulans om te bewegen. Daar tegenover staat een grotere kans op verkeersongevallen omdat men zich over grotere afstanden met meer verkeer moet verplaatsen.
Aansluiten op het natuurlijk systeem is gunstig voor waterveiligheid, hitte en droogte, bodem, water, natuur en landschap. Dit perspectief lijkt geen zekerheid te bieden over het halen van de energiedoelen en ook geen wezenlijke impuls voor de economie.

ontspannen

overijssel

KLIMAAT EN ENERGIE

- geen kwetsbare en vitale functies in overstroombaar gebied
- teelten aanpassen aan droogte in Twente (bijv. wijngaarden)
- op kleine schaal vernatten en verbreden beekdalen
- grootschalige windenergie
- kleinschalige lokale dorpsmolen
- kleinschalig lokaal zonneveld

LANDBOUW EN NATUUR

- gangbare landbouw
- natuurinclusieve landbouw
- natuurinclusieve, natte teelten (bijv cranberries of lisdodde)
- Natuur Netwerk Nederland
- groenblauwe dooradering (o.a. veenwouden)

VERSTEDELIJKING EN MOBILITEIT

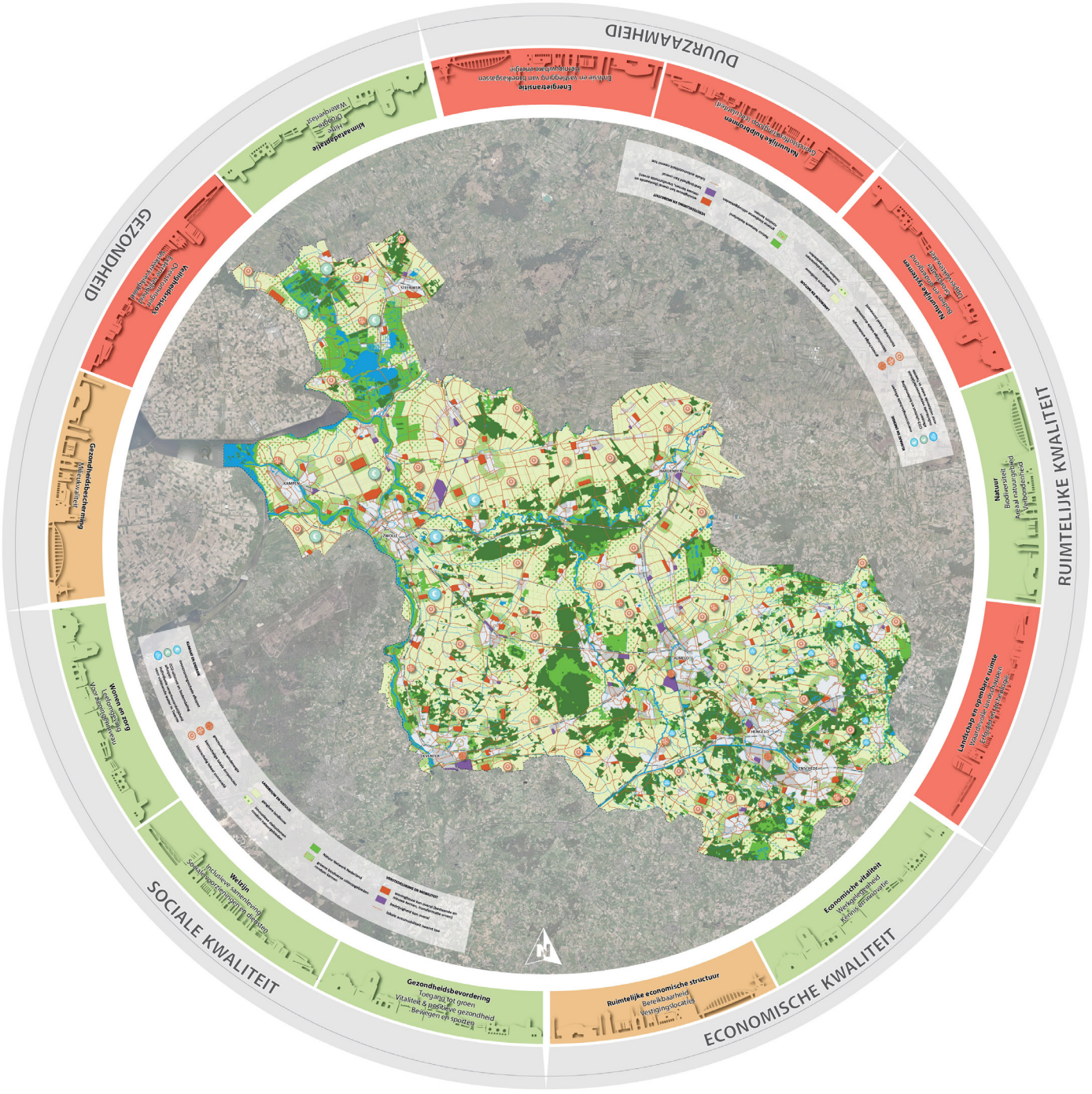
- woningbouw aansluitend aan bestaande kernen
- bedrijvigheid aansluitend aan bestaande kernen
- gebruik maken van bestaande wegen en openbaar vervoer

Eigenwijs Overijssel
In deze marktgeoriënteerde samenleving organiseren bedrijven en maatschappelijke organisaties zichzelf om sociaal en economisch welvarend te zijn, waarbij ook klimaat en duurzaamheidsdoelen horen. Mensen moeten kunnen wonen, reizen, werken en consumeren zoals ze zelf willen. Wie voldoende te besteden heeft en er waarde aan hecht, investeert in culturele en maatschappelijke voorzieningen die voor hen interessant zijn, duurzame energie, groen, wateropvang en nieuwe warmtebronnen. Zo is de toekomst van de planeet vooral een kosten/baten analyse.
De provincie neemt in dit perspectief een kaderstellende en faciliterende rol waarbij initiatieven en projecten van onderop worden ondersteund. Op deze manier worden de opgaven aangepakt met deeloplossingen. Alles is maakbaar en techniek staat voor niets. Dit kan leiden tot een afname van de brede welvaart. Door dusdanige veranderingen van de omgeving kan een individualistisch klimaat ontstaan waar eigen gewin boven rentmeesterschap en identiteit wordt gesteld. Bodem, water en mobiliteit zijn omstandigheden die aangepast worden aan functies en wensen. Hierbij worden de nieuwste technieken kostenefficiënt ingezet om lokaal de natuurlijke omstandigheden aan te passen.

Ruimtelijke uitwerking: spreiden, uitbreiden en scheiden
Ontwikkelingen kunnen overal, in steden, bestaande kernen, nieuwe ontwikkelingen en getransformeerde erven in het landelijk gebied. En dat geldt niet alleen voor wonen maar ook voor bedrijvigheid. Er wordt gebruik gemaakt van het lokale wegennet. De lokale automobiliteit neemt toe.
Rondom de steden worden natuur- en recreatiegebieden aangelegd. Deze gebieden verhogen de biodiversiteit en zijn bovendien aantrekkelijke uitloopgebieden voor de inwoners van de kernen. In die gebieden worden bomen geplant voor het vastleggen van CO2. De verduurzaming van de landbouw is een gevolg van de wetten van vraag en aanbod, waar individuele ondernemers op inspringen. Andere landbouwers zien hun kansen in technische innovaties die maximale productie, ook in mindere omstandigheden mogelijk maken. In Twente is voldoende water ieders eigen verantwoordelijkheid. Denk daarbij aan waterbassins of stuwtjes en skippyballen om het water vast te houden. Rondom natuurgebieden wordt met innovatieve stalsystemen stikstofdepositie voorkomen en de biodiversiteit verhoogd.
De energietransitie wordt getrokken door lokale energiecorporaties, die verspreid kleinschalige oplossingen ontwikkelen op goedkope gronden en los van het netwerk. Dit kan immers aangepast worden aan onze wensen. In de Kop van Overijssel wordt de CO2 uitstoot en de schade door bodemdaling afgekocht, zodat op de huidige voet verder gegaan kan worden. Ook waterveiligheid wordt financieel opgelost door eventuele schade af te kopen in plaats van voorkomen.

Mogelijke effecten op de leefomgeving
Doordat de ontwikkelingen in dit perspectief gespreid worden, worden ook milieuhinder en gezondheidseffecten gespreid. Ook woonwensen worden door de spreiding bediend. Door de grotere afstanden is er wel meer automobiliteit wat negatieve effecten heeft op gezond bewegen en het aantal verkeersongevallen. Bereikbaarheid is bovendien een aandachtspunt. Hoewel er lokaal initiatieven zullen ontstaan die bijdragen aan een passend voorzieningenniveau en lokale samenhang, kan dit perspectief ook bijdragen aan toenemende tweedeling in de samenleving door de afhankelijkheid en invloed van draagkrachtige inwoners en bedrijven.
Het ontbreken van systeemoplossingen in dit perspectief zorgt voor een grotere kans op of gevolgen van overstromingen. Door het gebrek aan sturing worden doelen voor energietransitie mogelijk later of niet gehaald. Door het gebrek aan samenhang dreigen aantasting van bodem en grondwater en verrommeling van het landschap.
In Eigenwijs Overijssel zijn lokale verbeteringen voor onder andere biodiversiteit mogelijk. Ook biedt het perspectief een positieve impuls voor de economie door groei van de (lokale) werkgelegenheid, kennis en innovatie.

eigenwijs
overijssel

KLIMAAT EN ENERGIE

- overstromingsschade afkopen
- CO2-uitstoot en bodemdaling afkopen
- individuele verantwoordelijkheid voor voldoende water in Twente
- grootschalige windenergie
- kleinschalige lokale dorpsmolen
- kleinschalig lokaal zonneveld

LANDBOUW EN NATUUR

- gangbare landbouw
- innovatieve stalsystemen rondom natuurgebieden
- Natuur Netwerk Nederland
- groene biodiverse uitloopgebieden rondom kernen

VERSTEDELIJKING EN MOBILITEIT

- woningbouw kan overal (bestaande en nieuwe kernen, transformatie erven)
- bedrijvigheid kan overal
- lokale automobiliteit neemt toe

Zelfbewust Overijssel
In de afgelopen decennia is een ding duidelijk geworden: de urgentie van de klimaat- en biodiversiteitscrisis is nu richtinggevend voor het beleid. De provincie Overijssel maakt zich, gesteund door een groot deel van de bevolking, sterk voor een rigoureuze aanpak van de grote transities. De kenmerkende Overijsselse Hanze-mentaliteit, het slim benutten van de ondernemersgeest en het noaberschap komen in dit perspectief volop tot uiting. Overijssel is in Zelfbewust Overijssel economisch en sociaal welvarend. Vanuit een regierol is de overheid soms sturend, soms flexibel. In Zelfbewust Overijssel woont, werkt en recreëert iedereen in harmonie met het natuurlijk systeem.
Lokale cultuur en (immaterieel) erfgoed biedt basis bij het geven van richting. Dit betekent dat mensen en bedrijven enerzijds gebruik maken van bodem, water, reliëf en natuur. Anderzijds stelt dit natuurlijk systeem grenzen aan gebruik en productie. De provincie neemt een regisserende rol in met als uitgangspunt de veerkracht van het natuurlijk systeem. Oplossingen versterken elkaar en versterken de basis van het natuurlijk systeem. Op de juiste plekken wordt aan samenhangende oplossingen gewerkt waarin koppelkansen worden benut. Het voorzieningenniveau in dorpen is afhankelijk van de mate van maatschappelijk initiatief in die gebieden en de natuurlijke kansen die er zijn. Om te voorkomen dat de tegenstanders van de gemaakte keuzes in de weerstand gaan is een goede uitleg van de gemaakte keuzes nodig. Daarmee wordt bijvoorbeeld ook verrommeling vermeden.

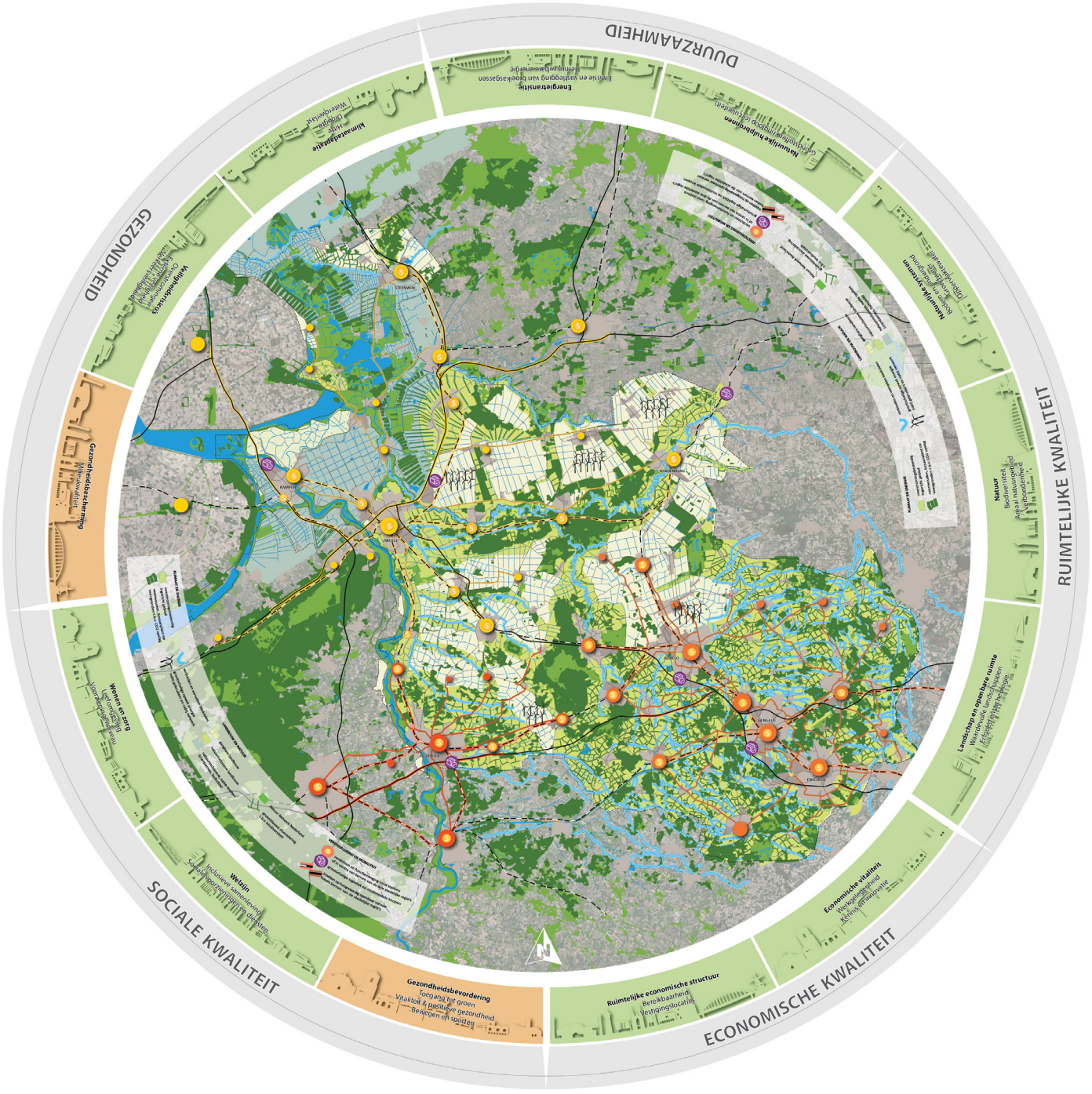
Ruimtelijke uitwerking: concentreren & inbreiden en verweven
Het leven speelt zich af in de Daily Urban Systems (DUS). Dit betekent geconcentreerde groei van de steden én de goed bereikbare dorpen. Ook in dit perspectief blijven het stedelijk en landelijk gebied met elkaar in balans. Binnen de steden richten we ons op inbreiding en meervoudig ruimtegebruik. Vrijetijdseconomie en nieuwe iconen op plekken met hoge natuurwaarde, cultuurhistorie of place-to-be-binnensteden. Compacte aantrekkelijke steden met stations en buitengebied dichtbij. Het regionale OV systeem zorgt hierbinnen voor goede verbindingen, waardoor dorpen in een DUS de beschikking hebben over de voorzieningen in de stad. We zien hierin drie regio's: Zwolle, Twente en Cleantech Regio (Deventer).
Bedrijven vestigen zich in clusters met een profiel, bijvoorbeeld op campussen en topwerklocaties. Grootschalige logistiek wordt geclusterd op multimodale plekken: daar waar de ruimte is en waar de ideale omstandigheden zijn voor overslag (weg, water en spoor).

De provincie wijst locaties voor energieprojecten aan. Grootschalige opwekking vindt plaats op weloverwogen plekken nabij de gebruikers en is gekoppeld aan het bestaande netwerk. De energieprojecten wordt zoveel mogelijk gecombineerd met klimaatopgaven (bijv. windbossen). Gangbare landbouw is geconcentreerd op plekken met gunstige omstandigheden. Dus voldoende water, voldoende afstand tot natuur en woningen, zodat technische maatregelen niet nodig zijn. Ook is er ruimte voor natuurinclusieve landbouw. De provincie stelt duidelijke kaders waar de landbouw aan moet voldoen. Hierdoor hebben we in delen van Overijssel hoogproductieve landbouw en op andere plekken kleinschalige, natuurinclusieve landbouw.

De klimaatopgaven zijn verweven met oplossingen voor gebruik. Daar waar het grondwaterpeil relevant is, hanteren we het uitgangspunt 'functie volgt systeem'. Zo wordt droogte in Twente tegengegaan door water zo lang mogelijk vast te houden in het gebied. Dit kan bijvoorbeeld door het vernatten en verbreden van beekdalen. Dit maakt combinaties mogelijk die bijdragen aan het verhogen van de biodiversiteit (groenblauwe dooradering) en mogelijkheden voor verbreden landbouw (recreatie, zorg, energie). In de Kop van Overijssel maken we slimme combinaties waarin bodem en watersysteem bepalend zijn voor de mogelijkheden. Natuur ontwikkelt zich tot veenwouden met CO2-vastlegging, landbouw krijgt nieuwe mogelijkheden met natte teelten zoals lisdodde en cranberries. Gebieden rond IJssel en Vecht worden overstroombestendig ingericht.

zelfbewust

overijssel

KLIMAAT EN ENERGIE

- overstromingsbestendig ingericht gebied
- veenwouden, bosaanplant op veengronden t.b.v. CO2 opslag
- verbreden en vernatten beekdalen
- grootschalige opwek energie nabij gebruikers en nabij netwerk

LANDBOUW EN NATUUR

- gangbare landbouw
- natuurinclusieve landbouw
- natuurinclusieve, natte teelten (cranberries, lisdodde)
- Natuur Netwerk Nederland
- groenblauwe dooradering t.b.v. biodiversiteit

VERSTEDELIJKING EN MOBILITEIT

- verdichten en functiemenging rond stations of in centra van kernen van de drie stedelijke regio's
- grootschalige logistiek op multimodale knopen
- inzetten op hoogwaardig openbaar vervoer tussen kernen van de stedelijke regio's

Mogelijke effecten op de leefomgeving
Door het inbreiden van steden ontstaat er mogelijk meer milieuhinder. Ook kan het tot negatieve effecten op de gezondheid leiden, bijvoorbeeld door geluid en hitte. Daar staat tegenover dat hinder door autoverkeer afneemt door inzet op regionaal OV-systeem. Dit regionale OV-systeem is bovendien gunstig voor de verkeersveiligheid en bereikbaarheid.
Groen in de directe nabijheid biedt een impuls tot gezond bewegen. Er is bij de inrichting slim gekeken naar de combinatie van natuur en techniek.
Het werken met een systeemaanpak in dit perspectief is gunstig voor waterveiligheid, droogte en energietransitie. Aansluiten op het natuurlijk systeem is gunstig voor bodem, water, natuur en landschap.

In dit perspectief geeft de clustering van bedrijvigheid een positieve impuls aan de economie.
In de afgelopen decennia is een ding duidelijk geworden: de urgentie van de klimaat- en biodiversiteitscrisis is nu richtinggevend voor het beleid. De provincie Overijssel maakt zich, gesteund door een groot deel van de bevolking, sterk voor een rigoureuze aanpak van de grote transities. De kenmerkende Overijsselse Hanze-mentaliteit, het slim benutten van de ondernemersgeest en het noaberschap komen in dit perspectief volop tot uiting. Overijssel is in Zelfbewust Overijssel economisch en sociaal welvarend.
In Zelfbewust Overijssel woont, werkt en recreëert iedereen in harmonie met het natuurlijk systeem. Dit betekent dat mensen en bedrijven enerzijds gebruik maken van bodem, water, reliëf en natuur. Anderzijds stelt dit natuurlijk systeem grenzen aan gebruik en productie. De provincie neemt een regisserende rol in met als uitgangspunt de veerkracht van het natuurlijk systeem. Oplossingen versterken elkaar en versterken de basis van het natuurlijk systeem. Op de juiste plekken wordt aan samenhangende oplossingen gewerkt waarin koppelkansen worden benut.

Ruimtelijke uitwerking: concentreren & inbreiden en verweven
Het leven speelt zich af in de Daily Urban Systems (DUS). Dit betekent geconcentreerde groei van de steden én de goed bereikbare dorpen. Binnen de steden richten we ons op inbreiding en meervoudig ruimtegebruik. Vrijetijdseconomie en nieuwe iconen op plekken met hoge natuurwaarde, cultuurhistorie of place-to-be-binnensteden. Compacte aantrekkelijke steden met stations en buitengebied dichtbij. Het regionale OV systeem zorgt hierbinnen voor goede verbindingen. We zien hierin drie regio's: Zwolle, Twente en Cleantech Regio (Deventer).

Bedrijven vestigen zich in clusters met een profiel, bijvoorbeeld op campussen en topwerklocaties. Grootschalige logistiek wordt geclusterd op multimodale plekken: daar waar de ruimte is en waar de ideale omstandigheden zijn voor overslag (weg, water en spoor).
De provincie wijst locaties voor energieprojecten aan. Grootschalige opwekking vindt plaats op weloverwogen plekken nabij de gebruikers en is gekoppeld aan het bestaande netwerk. De energieprojecten wordt zoveel mogelijk gecombineerd met klimaatopgaven (bijv. windbossen).
Gangbare landbouw is geconcentreerd op plekken met gunstige omstandigheden. Dus voldoende water, voldoende afstand tot natuur en woningen, zodat technische maatregelen niet nodig zijn. Ook is er ruimte voor natuurinclusieve landbouw. De provincie stelt duidelijke kaders waar de landbouw aan moet voldoen. Hierdoor hebben we in delen van Overijssel hoogproductieve landbouw en op andere plekken kleinschalige, natuurinclusieve landbouw.

De klimaatopgaven zijn verweven met oplossingen voor gebruik. Daar waar het grondwaterpeil relevant is, hanteren we het uitgangspunt 'functie volgt systeem'. Zo wordt droogte in Twente tegengegaan door water zo lang mogelijk vast te houden in het gebied. Dit kan bijvoorbeeld door het vernatten en verbreden van beekdalen. Dit maakt combinaties mogelijk die bijdragen aan het verhogen van de biodiversiteit (groenblauwe dooradering) en mogelijkheden voor verbreden landbouw (recreatie, zorg, energie). In de Kop van Overijssel maken we slimme combinaties waarin bodem en watersysteem bepalend zijn voor de mogelijkheden. Natuur ontwikkelt zich tot veenwouden met CO2-vastlegging, landbouw krijgt nieuwe mogelijkheden met natte

teelten zoals lisdodde en cranberries. Gebieden rond IJssel en Vecht worden overstroombestendig ingericht.

Mogelijke effecten op de leefomgeving

Door het inbreiden van steden ontstaat er mogelijk meer milieuhinder. Ook kan het tot negatieve effecten op de gezondheid leiden, bijvoorbeeld door geluid en hitte. Daar staat tegenover dat hinder door autoverkeer afneemt door inzet op regionaal OV-systeem. Dit regionale OV-systeem is bovendien gunstig voor de verkeersveiligheid en bereikbaarheid. Daarnaast vormen voorzieningen en groen in de directe nabijheid een impuls tot gezond bewegen.

Het werken met een systeemaanpak in dit perspectief is gunstig voor waterveiligheid, droogte en energietransitie. Aansluiten op het natuurlijk systeem is gunstig voor bodem, water, natuur en landschap.

In dit perspectief geeft de clustering van bedrijvigheid een positieve impuls aan de economie.